

25. Bondar-Tereshchenko I. Tak shcho zh «chytaty» narodovi?: prosvitnyts'ka diyal'nist' Kh. D. Alchevs'koyi / I. Bondar-Tereshchenko // Slovo i chas. – 1997. – # 7. – S. 38–42.
26. N. B. Novaya zamechatel'naya usluha russkoy zhenshchyny delu narodnoho obrazovanyya / N. B. // Zapysky uchytylya. – 1884. – # 3. – S. 230–234.
27. Slaboshpyts'kyu M. Alchevs'ki / M. Slaboshpyts'kyu // Dyvoslovo. – 2003. – # 3. – S. 7–11.
28. Lutovynova V. Khrystyna Alchevs'ka ta yiyi vnesok v teoriyu i metodyku vybirkovoho bibliohrafuvannya / V. Lutovynova // Visn. Knyzhk. palaty. – 1998. – # 2. – S. 30–33.

УДК 362.461

Надія Петрівна Ростикус,

аспірантка кафедри теорії і методики початкової освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка,
e-mail: rostykus999@gmail.com

ПРОБЛЕМИ НАУКОВОГО ПІДХОДУ ЩОДО РЕФОРМУВАННЯ ПОЧАТКОВОЇ МОВНОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано та аргументовано необхідність змін щодо реформування змісту навчання української мови в початкових класах. На основі аналізу науково-методичної літератури та практичного досвіду автора спростовано «важкість та невідповідність теоретичного мовного матеріалу віковим особливостям учнів».

Ключові слова: реформування, мовленнєвий розвиток, мовні знання, вікові особливості, теоретичний характер змісту освіти, науковий підхід.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нині дуже активно відбувається реформування системи освіти в Україні, що зумовлено змінами в суспільно-політичному житті держави. Розвиток суспільства за останні два десятиліття зазнав більше змін, ніж за два останні століття разом узяті (комп'ютерна техніка, Інтернет, мобільні телефони та ін. не тільки стрімко з'явилися та поширилися, а й удосконалюються з неймовірною швидкістю; сучасне молоде покоління не уявляє життя без новітніх технологій). І ці зміни відбуваються у надзвичайно короткому проміжку часу, що є вагомим аргументом для модернізації освітнього простору. Але до процесу реформування потрібно ставитися дуже обережно, адже ми, освітяни, маємо справу не з технікою, а з людиною, з формуванням її світогляду. Тому в будь-якій навчально-виховній ситуації небезпечно впадати в крайнощі: нічого не змінювати (залишатися на місці) або, навпаки, кардинально змінювати все. І перше, і друге призводить до негативних наслідків. Тому важливою умовою реформування освіти є наявність наукових фактів, доказів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Проблеми мовної та мовленнєвої освіти завжди перебувають у полі зору дослідників (В.Сухомлинський, К.Ушинський, Н.Голуб, С.Дорошенко, М. Вашуленко, В.Бадер, М.Кочерган, С.Омельченко, М.Пентиліук, А.Богуш, В.Собко, Л.Скуратівський, О.Мельничайко, С.Дубовик, М.Захарійчук та ін.). Науковцями розкрито теоретичні засади і методичні шляхи модернізації початкового курсу шкільної мовної освіти відповідно до завдань, поставлених перед школою сучасним суспільством, висвітлено різні аспекти формування мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів з урахуванням принципу науковості.

Мета статті – обґрунтувати доцільність змін (2016 р.) щодо змісту навчання української мови в початкових класах.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що одним із основних дидактичних принципів

є принцип науковості, який повинен діяти протягом усього навчально-виховного процесу, незалежно від вікової аудиторії.

Принципи навчання – це керівні ідеї, головна вимога до діяльності, поведінки [1, с. 111].

Принцип науковості вимагає зв'язку між наукою і навчальним предметом, щоб учні засвоювали лише глибоко обгрунтовані наукою знання [1, с. 121]. З філософії нам відомі поняття демаркації наукового та ненаукового. Наука, як підтверджують дослідження, є там, де науковцем чітко усвідомлено методи збору та оброблення інформації, де наявна наукова методологія. Перші наукові методи – це методи математичного моделювання фізичних процесів та метод експерименту, засновником яких є Галілей. Якщо немає результатів проведеного експерименту, то не можемо говорити й про науковість.

Для прикладу, у статті експерта стратегічної дорадчої групи «Освіта» при Міністерстві освіти й науки України Ю. Шукевича «Сучасна освіта: із чого починати?» [2], який закликає, що «починати треба з правди, і тільки правди», наявна така інформація: «Правду про сучасні підручники та зміст освіти в першому-другому-одинадцятим класі, від яких хочеться сховатися нормальній дитині, оскільки не відповідають ні психологічним віковим особливостям, ні здоровому глузду: наприклад, буква А вивчається в 1-му класі на 37-й сторінці букваря» (автора Букваря не зазначено). Проведений нами аналіз чинних підручників для 1 класу засвідчив, що у Букварі (авт. М.Вашуленко, О.Вашуленко) [3] на 37-й сторінці учні вивчають літеру «Л», а літеру «А» вивчають на 22 сторінці. У Букварі (авт. М.Захарійчук, В.Науменко) [4], який призначений для дітей, які вже володіють навичкою читання, на 37-й сторінці бачимо вірш Н.Зарічної «Рідний край», в якому використані всі літери абетки». Автором згаданої вище статті, на нашу думку, не взято до уваги важливості та мети добукварного періоду навчання грамоти, що й спричинює розташування першої літери не на першій сторінці.

Дослідження показало, що більшість тих змін, яких зазнав зміст навчання української мови (2016 р.), ще не підтверджено ні експериментом, ні практикою. Тому запровадження істотних змін без наукового підтвердження не викликає довіри педагогів. Усім відомі приклади суттєвих змін, які посіли належне місце тільки завдяки позитивним результатам проведеного експерименту (перехід на навчання дітей 6-річного віку, запровадження ЗНО тощо). Детально зупинимося на всіх змінах до змісту навчання української мови в початкових класах у 2016 р.

Треба розуміти, що основне завдання курсу «Українська мова» – це навчити дитину висловлюватись у будь-якій ситуації.

На жаль, цього орієнтиру ніколи не дотримувались, бо програми були перевантажені теоретичним матеріалом. Пріоритетними були завчені правила [5].

В. О.Сухомлинський акцентує увагу на необхідності важкості в навчанні молодших школярів, аргументуючи: «Важливе виховне завдання я бачив у тому, щоб діти саме в розумовій праці відчули, що таке важко. Якщо дитині в навчанні все дається легко, в неї поступово формуються лінощі думки, що розбещує людину, зумовлює легковажне ставлення до життя» [6, с. 112].

Вважаємо, що від рівня мовних знань залежать мовленнєві вміння і навички (не на побутовому рівні), комунікативно-мовленнєва компетентність особистості, а не навпаки.

Дослідник проблем теорії і методики навчання української мови М.С.Вашуленко наголошує на тому, що одним із найважливіших завдань учителя початкових класів у реалізації мовної освіти учнів є зробити мовну і мовленнєву теорію функціональною, тобто практичною [7]. Таким чином, твердження про перевантаження учнів теорією не відповідає дійсності, адже основна мета навчання української мови – навчити школярів користуватися мовою в усіх доступних типах і жанрах (Державний стандарт початкової загальної освіти), тому це завдання й реалізується у чинних програмах та підручниках з української мови.

Дослідження потребувало розкриття поняття «правило». Правило – це те, що потрібно

запам'ятати (не «зазубрити») і дотримуватися, щоб домогтися позитивного результату. Слово «правило» викликає такі асоціації, як точність, чіткість, науковість, правильність, логічність, закономірність, сталість.

За академічним тлумачним словником української мови, «правило – це положення, яким передається якась закономірність, стале співвідношення певних явищ». Тобто те, чого не просто бажано, а необхідно дотримуватися для досягнення позитивного результату. Якщо не дотримуватися, наприклад, правил гри, то гра перестає бути грою: без дотримання правил не існує футболу, хокею, волейболу, настільних ігор, дидактичних ігор.

Досвід показує, що батьки та, на жаль, і деякі вчителі не до кінця або й узагалі не розуміють важливості правил під час освоєння мовних знань, а тим більше не усвідомлюють мети та методики вивчення їх. Методика навчання у початкових класах відрізняється від методики навчання у середніх та старших класах. Правила в підручниках української мови для 2–4 класів, окрім того, що є своєрідною інструкцією для досягнення позитивного результату під час виконання мовного завдання, підтверджують реалізацію принципу науковості як для вчителів, так і для учнів. Звертаючись до правила, учень неодноразово переконується у його достовірності і в тому, що слова вчителя не є вигадкою, а мають авторитетні підтвердження.

Практика свідчить, що часто робота над правилом перетворюється на механічне запам'ятовування, зазубрювання. Насправді ж, засвоєння правила – це багатоступневий процес, який охоплює свідоме запам'ятовування учнями матеріалу, виконання різних вправ з багаторазовим повторенням формулювання правила, обґрунтування правильності власної думки, перенесення знань на новий матеріал. Перед вивченням правила вчитель створює проблемну ситуацію, метою якої є мотивація вивчення. Після цього учні, актуалізуючи набуті знання, пропонують варіанти вирішення зазначеної проблеми і колективно виводять правило (процес усвідомлення). Наступним етапом є робота над формулюванням цього правила (підтвердження змісту правила записом у підручнику) й уточненням способу дії – первинне закріплення. Складні правила, за методикою вивчення, учитель розчленовує на частини за допомогою запитань так, як текст математичної задачі. Тому правило – це не зазубрювання теорії, а усвідомлення певної закономірності.

Проаналізувавши підручники з української мови для 2–4 класів (автори М.С.Вашуленко, С.Г.Дубовик, Н.А.Васильківська, О.І.Мельничайко), ми визначили наявність теоретичного матеріалу, тобто правил.

Підручник для 2 класу [8] містить такі правила і визначення:

Розділ 1. Звуки і букви. Склад. Наголос (с. 4–68) – 13 правил для запам'ятовування такого зразка: *«Звуки ми чуємо і вимовляємо. Букви ми бачимо, читаємо і пишемо»* (с. 8). *«Слова переносяться з рядка в рядок складами: ли-па, бе-ре-за. Склад, позначений однією буквою, не залишається в рядку і не переноситься: ака-ція, оси-ка, ірис, орел»* (с. 16). Важкість цих правил переоцінити неможливо. Звичайно, дитині важко зрозуміти ці правила, якщо батьки не розуміють, у чому полягає різниця між **звуком** і **буквою**.

Розділ 2. Мова і мовлення (с. 70–77) містить одне правило: *«Розповідати, запитувати і відповідати, обмінюватись думками можна у с н о і п и с ь м о в о»* (с. 72), яке не потребує великих зусиль для запам'ятовування.

Розділ 3. Текст (с. 79–86) містить також одне правило: *«Зв'язані за змістом речення утворюють текст. У тексті речення розміщені в певній послідовності. До тексту можна дібрати заголовок»* (с. 79).

Розділ 4. Речення (с. 88–106) налічує 5 правил, зокрема: *«Речення виражає закінчену думку»* (с. 88), *«Слова в реченні зв'язані між собою»* (с. 89). Наведемо приклад складнішого правила: *«Речення, у якому про щось розповідається або повідомляється, називається розповідним. У кінці розповідного речення ставиться крапка»* (с. 90).

Розділ 5. Слово (с. 108–159) охоплює 10 правил, наприклад: *«Назви людей і тварин відповідають на питання хто? Назви всіх інших предметів відповідають на питання що?»* (с.

109). Звичайно, розуміння цього правила викликає труднощі, адже дорослі не впевнені, на яке питання відповідають слова *дерево, квітка, рослина*, бо досить часто в їхньому розумінні: «живі істоти – хто?», а «неживі – що?», а те, що рослини – це живі істоти, знають усі. І тут уже виникають сумніви. Правило на засвоєння поняття «іменник» подано у такому формулюванні: «Слова, які відповідають на питання хто? або що? означають назви предметів. Це і м е н н и к и» (с. 111). Його не можна віднести до складних для запам'ятовування. Ще один «важкий зразок» перевантаження теоретичним матеріалом підручника: «Клички тварин пишуться з великої букви» (с. 117). Тут коментарі зайві.

Підсумуємо обсяг теоретичного матеріалу (правил, визначень) в означеному підручнику з української мови для 2 класу: **30 правил на 159 сторінках** для вивчення **протягом навчального року** (а не за один-два уроки).

Проаналізуємо правила в підручнику для 3 класу [9]:

Розділ 1. Мова і мовлення (с. 6–15) не містить правил.

Розділ 2. Текст (с. 17–38) налічує 3 правила для запам'ятовування: «У тексті речення розміщені в певній послідовності. Текст є завершеним висловлюванням» (с. 18). «У кожному тексті про когось або про щось мовиться. Це його т е м а. Кожен текст створюється з певною м е т о ю» (с. 20). «Текст можна поділити на а б з а ц и. Абзац містить одне або кілька речень, зв'язаних між собою за змістом. Абзаци також зв'язані між собою за змістом. Кожний абзац починається з нового рядка» (с. 32).

Розділ 3. Речення (с. 40–52) містить 5 правил такого типу: «З в е р т а н н я – це слово або сполучення слів, що називає того, до кого звертаються. Під час вимови звертання виділяється паузами, а на письмі – комами або знаком оклику» (с. 45). «Член речення, який вказує, про кого або про що говориться в реченні, називається п і д м е т о м. П і д м е т відповідає на питання х т о? або щ о?» (с. 47). Хочемо звернути особливу увагу на це правило. Діти у 3 класі не стикаються з великими труднощами для його запам'ятовування. Адже ще у 1 класі (пропедевтичний період вивчення членів речення) учні знаходять слова, які вказують, про кого або про що говориться в реченні.

Розділ 4. Слово. Значення слова (с. 54–62) – нових правил немає.

Розділ 5. Будова слова (с. 64–109) містить 7 правил, наприклад: «Змінна частина слова називається з а к і н ч е н н я м. Щоб знайти закінчення, треба змінити слово. Закінчення позначають так: гор[а]» (с. 64). «Апостроф пишеться після префіксів з кінцевим твердим приголосним перед я, ю, є, ї. Наприклад: з'їзд, під'їхати, об'єднати, роз'яснити, з'юрмитись» (с.100). «Слова з апострофом після префікса, як і інші, переносять по складах. Апостроф залишається з попереднім складом: з'я-вився, об'-ява, об'я-ва» (с. 102).

Розділ 6. Частини мови (с. 111–179) налічує 14 правил, які не є занадто складними для запам'ятовування, зокрема: «Слова, що є назвами предметів, називаються і м е н н и к а м и. Іменники відповідають на питання хто? що? Наприклад: людина, заєць, голуб, дерево, зелень, праця». «Слова, що називають ознаки предметів, називаються п р и к м е т н и к а м и. Прикметники відповідають на питання який? яка? яке? які? Наприклад: зелений (сад), зелена (огорожа), зелене (поле), зелені (луки)». «Слова, що означають дію, називаються д і є с л о в а м и. Дієслова відповідають на питання що робить? що роблять? що робив? що зробив? що буде робити? Наприклад: зеленіє, зеленіють, зеленів, позеленів, буде зеленіти, зеленітиме, позеленіє» (с. 111). «Загальні іменники – це назви, що даються багатьом предметам. Наприклад: місто, село, театр. Загальні іменники пишуться з малої букви» (с. 121).

Підсумовуючи, зазначимо, що у підручнику «Українська мова» для 3 класу налічується **29 правил на 189 сторінках** для вивчення **протягом навчального року** (а не за один-два уроки).

Підручник для 4 класу [10] містить такі правила:

Розділ 1. Мова і мовлення (с. 5–9) має 1 правило: «Культура мовлення – це правильність, чіткість, точність, виразність мовленого слова, доцільність його вживання, багатство словникового запасу» (с. 8). Чи доцільно говорити про культуру мовлення та

вимагати її дотримання, не знаючи, що це таке? На нашу думку, це питання риторичне.

Розділ 2. Текст (с. 12–27) не містить жодного правила.

Розділ 3. Речення (с. 29–33) налічує 2 правила, наприклад: «*Однорідні члени речення поєднують за допомогою слів і(й), та, а, але, проте та ін. Це сполучники. Між двома однорідними членами перед сполучником і(й), та кому не ставлять. Перед сполучником а, але кому ставлять завжди*» (с. 36). З 1 класу учні практично засвоюють правило, що перед сполучниками *а, але* (без уживання термінології) завжди ставимо кому. І протягом усіх чотирьох років навчання у початкових класах учні успішно застосовують це правило, тому особливих труднощів воно не створює. Педагогічний досвід автора, проведене дослідження переконують, що для формування пунктуаційної компетентності учнів 4 класу вчителів необхідно методично правильно побудувати діагностичну роботу, систему запобігання помилкам такого типу та їх виправлення, організувати повторення теоретичного матеріалу, що не є складною навчальною діяльністю для дітей. Такий підхід дає можливість учням у подальшому (середніх і старших класах, вищих навчальних закладах) уникати у писемному мовленні помилок такого типу.

Розділ 4. Слово. Значення слова. Частини мови (с. 41–188) містить 34 правила, наприклад: «*В іменниках жіночого роду перед закінченням -і в давальному і місцевому відмінках однини кінцеві приголосні основи [г], [к], [х] змінюються на [з'], [ц'], [с']: подруга – подрузі, на подрузі; гуска – гусці, на гусці; муха – на мусі*» (с. 57). «*Іменники чоловічого роду з основою на -р в орудному відмінку однини можуть мати різні закінчення – -ом чи -ем. Тому їхній правопис слід перевіряти за орфографічним словником*» (с. 70). «*Щоб визначити відмінок прикметника, потрібно: 1) з'ясувати, від якого іменника він залежить; 2) визначити відмінок іменника (прикметник завжди стоїть у тому самому відмінку, що й іменник)*» (с. 94). «*Я, ти, він, воно, ми, ви, вони – особові займенники. Вони вказують на особу або осіб і відповідають на ті самі питання, що й іменники: хто? що? кого? чого? та ін.*» (с.121).

Обсяг теоретичного матеріалу (правил) у підручнику «Українська мова» для 4 класу становить **39 правил на 188 сторінках** для вивчення **протягом навчального року** (а не за один-два уроки).

Дослідження дало можливість зробити висновок, що навчальний матеріал у підручниках представлений у формі лінгвістичних знань, дібраних та згрупованих за дидактичними принципами науковості й доступності. Не варто забувати, що урок проводить учитель з допомогою підручника. І те, наскільки учні практично оволодіють теоретичним матеріалом, залежить передусім від творчих умінь учителя донести інформацію до учнів. Підручник на уроці – це компас для вчителя, найперша допомога у доборі навчально-тренувальних вправ. Тому, щоб говорити про доцільність чи недоцільність матеріалу підручника, спочатку необхідно усвідомити тонкощі роботи з ним, набути навичок різноманітності в його використанні, проникнути в його глибоку і складну простоту.

– У першому класі у «Букварі» автори давали малюнок, а під ним схему речення з чотирьох слів. Для дитини це – абстракція. Дітям важко втиснутися у 4 слова. Тому ми вилучили з програми схеми речення.

Тепер учень, виходячи з малюнка, складатиме речення з необмеженої кількості слів. Таким чином, ми не ставимо дитину в рамки.

Були також звукові схеми. Батьки між собою їх називали «Азбукою Морзе». Уявіть, що 6-річному школяреві треба розібрати слово «ящірка». Так-от, ми лишили тільки найпростіші слова для звукового аналізу. Наприклад, «ліс», «мама» тощо.

А от складні, з погляду звукового аналізу, слова ми перенесли до третього класу. Там для цього є відповідна тема «Звуки і букви». І вона вивчається протягом 37 годин [5].

Навчання грамоти, як відомо, здійснюється за сучасним звуковим аналітико-синтетичним методом, розробленим К. Д. Ушинським та його послідовниками.

Цей метод ґрунтується на таких науково-методичних засадах:

– предметом читання є позначена буквами звукова будова слова;
– початкові фонетичні уявлення діти мають одержувати тільки на основі спостережень за відповідними одиницями живого мовлення (звук, голосний звук, приголосний звук, склад та ін.) з належним усвідомленням їхніх істотних ознак;

– початку ознайомлення дітей з буквами має передувати період практичного засвоєння звукової системи рідної мови, так званий добукварний період.

Щоб визначити доцільність зазначених змін щодо усунення умовного позначення слова, схеми речення, звукової моделі слова, необхідно висвітлити мету і завдання добукварного періоду.

Мета добукварного періоду – підготувати першокласників до періоду вивчення букв (букварного). Назва добукварного періоду говорить сама за себе: протягом цього часу учні не мають справи з буквами.

Завдання добукварного періоду:

– розвивати усне мовлення першокласників (уміння слухати й розуміти усні висловлювання, говорити);

– формувати елементарні аналітико-синтетичні вміння у роботі над текстом, реченням, словом, звуками мовлення (позначати слова умовними значками, практично ознайомитися з реченням, складати речення за графічною схемою);

– готувати учнів до письма.

У підготовчий період в учнів формуються початкові вміння здійснювати різні види мовного аналізу: виділяти речення з мовного потоку, аналізувати їх за кількістю слів і будувати графічні моделі речень, виділяти з речень окремі слова, ділити їх на склади, визначати наголошений склад, встановлювати послідовність усіх звуків у слові і на цій основі будувати звуко-складові графічні моделі слів [11]. Тобто у добукварний період всі знання діти одержують на практичному рівні, без теоретичного матеріалу.

Для того, щоб добукварний період набув того змісту, який йому нині характерний, з часів К. Д. Ушинського проводили дослідження для його вдосконалення. Науковцями не доведено негативного впливу завдань цього періоду на особистість учня, а навпаки, доведено важливість умінь виділяти з мовного потоку речення, слова, звуки, що є фундаментом для опанування навички читання. Стосовно думки, що умовне позначення речення ставить дитину в рамки, варто відзначити, що весь навчально-виховний процес – це суцільна рамка. Завдання для учнів 2 класу типу «*Впиши слова – назви дій. Поясни свою думку*», «*Встанови зв'язок між словами в реченні*», вислови «*сиди правильно під час письма*», «*пиши акуратно*», «*візьми до уваги*» – це також рамка. З досліджень і власного практичного досвіду можемо констатувати, що складання речень з певною кількістю слів у дітей не виникає особливих труднощів. Зазначені труднощі виникають у батьків, а інколи і в деяких учителів, на жаль. Учні, навпаки, люблять такі завдання, їхня фантазія невичерпна. Тим більше, такі вміння дають можливість застосовувати великий асортимент навчальних аналітико-синтетичних вправ. Недоліком вилучення зі сторінок букваря схем речення, на нашу думку, є те, що вчителів буде складніше пояснити учням у другому класі значення прийменників у реченні (в добукварний період уже відбувалася пропедевтична робота: мала риска позначає мале слово *у, в, на*) під час ознайомлення з поширеними і непоширеними реченнями (беремо до уваги зорове сприймання), адже, поширивши речення *На лузі розцвіли квіти*, учні помічають збільшення слів у реченні (хоча це не основна характеристика) *На весняному лузі розцвіли різнобарвні квіти*, а це сягає корінням у добукварний, пропедевтичний період.

За словами М.П. Кочергана, у світі існує безліч різноманітних знаків, які слугують для передачі інформації (мовні знаки, дорожні, математичні, фізичні знаки тощо).

Знак – матеріальний, чуттєво сприйманий предмет, який є представником іншого предмета і використовується для отримання, збереження і передачі інформації [12, с. 29]. Основною його властивістю є інформативна матеріальність, що набуває значення у певній системі. Поза системою він не є знаком, бо нічого не означає. Це підтверджує думку про

відносність усього у світі. Отже, знак – це відносне, умовне, довільне позначення чогось. Проте не все, що є в мові, можна назвати знаком, а лише те, що слугує для передачі інформації [12]. Таким чином, *буква, цифра* – це також умовні знаки.

Прокоментуємо твердження експертів про «азбуку Морзе». Почнемо з того, що для дитини, яка ще не вмє ні читати, ні писати, усі знаки є «азбукою Морзе». Це ми, дорослі, колись навчилися читати і писати, і для нас це зараз елементарна навичка, бо ми її відшліфовуємо не один рік. А дитині, щоб вивчити букви, навчитися їх читати і писати, потрібні неймовірні зусилля. Адже кожна буква має своє «ім'я» і відповідне графічне зображення. У добукварний період, коли учні практично засвоюють голосний звук, приголосний твердий, приголосний м'який звук, то для позначення певного слова учневі потрібно запам'ятати три різні знаки: • – = (голосний звук, приголосний твердий і м'який приголосний), а не 33 букви абетки. Перед тим, як навчити дітей складати схеми речень, педагог мотивує цю потребу. Покажемо для прикладу роботу за матеріалом букваря [3, с. 6]:

– Діти, запишемо слово *човник*. (Але ж ми не вмємо ще писати!)

– Що ж тоді нам робити? (Не записувати слово. Намалювати слово тощо.)

– Справді, зараз ми з вами домовимося, як будемо умовно позначати слова. Умовно слово *човник* позначимо однією рисою. Ось так. Домовилися? (Домовилися.)

– А як же нам записати слово *круг*? (Також рисою. Ми домовилися, що слово «записуємо» рисою.)

– Записуємо. А чи зможемо ми записати *Діти відпочивають*? (Так, зможемо.)

– А як? (Ми ж з вами домовилися. *Діти* – «пишемо» риску, *відпочивають* – «пишемо» риску.)

Після чого проводиться робота над умовним позначенням схеми речення.

Як свідчить практика, ці завдання є посилюючими для дітей шестирічного віку, розвивають їхнє мислення.

Якщо звуко-буквений аналіз слів типу *ящірка* перенести до 3 класу (а це означає, що з 2 класу випадає розділ «Звуки і букви»), то перекреслюємо весь звуковий аналітико-синтетичний метод, суть якого «від звука до букви», а не навпаки. Тому й аналіз звуко-буквений, а не букво-звуковий. Традиційно на другому етапі букварного періоду вивчають букви *я, ю, є*, які можуть позначати 1 або 2 звуки, та букви *ї, щ*, які завжди позначають по 2 звуки. За звуковим аналітико-синтетичним методом у словах, наприклад, *яблуко* та *зозуля* (запропоновані на с. 100 Букваря) визначають вимовлені звуки (якщо вчитель володіє методикою пояснення, діти чують усі звуки, а розвивати чуття мови – одне із завдань мовної освіти) і ознайомлюються з позначенням звуків [йа], [а] літерою *я*. Якщо перенести звуковий аналіз таких слів із 1 до 3 класу, то потрібно переносити і вивчення літер, якими ці звуки позначені. Отже, ще раз зауважимо, що нові умови спрощеної програми щодо відтермінованого аналізу таких слів суперечать *аналітико-синтетичному методу навчання грамоти*.

Погоджуємося, що для батьків це є «азбукою Морзе». Та цих батьківських труднощів можна уникнути, якщо вчитель перед початком навчального року, на перших батьківських зборах проведе урок-лекцію, де в доступній формі пояснить батькам такі особливості сучасного методу навчання грамоти..

В.О.Сухомлинський наголошував на необхідності педагогічної освіти батьків дітей віком від 2 до 6 років, ділився досвідом складання педагогічним колективом закладу програми занять для батьків.

– З другого класу ми вилучили дві непосильні для дітей теми і також перенесли їх до третього класу: «Спільнокореневі слова» і «Правопис ненаголошених е/и».

Ці теми потребували від дітей широкого словникового запасу, якого у другому класі в них не може бути. Наприклад, слово «зима». Там «е» чи «и»? Треба підібрати споріднені слова, щоб перевірити. Як-от, «зимувати» або «зимовий».

Натомість у другому класі ми зібрали усі правила переносу. Ця тема посилює для

другокласників, позаяк вони вже пишуть у зошитах і щодня використовують перенос [5].

Експерти з упровадження змін у мовну освіту стверджують, що теми 2 класу «Спільнокореневі слова» і «Правопис ненаголошених е/и» потребують від дітей «широкого словникового запасу, якого у другому класі в них не може бути». Постає запитання, наскільки широким повинен бути словниковий запас і чому потрібною лексикою не може оволодіти другокласник?

У працях В. О. Сухомлинського йдеться про інтелектуальних, мовно-мовленневих «утриманців», тобто про інтелектуальну гіперопіку. Також він звертається до думок польського педагога Я. Корчака, який в одному зі своїх листів наголошує на необхідності піднятися до рівня дитини, а не ставитися поблажливо до неї [6, с. 11].

Для того, щоб вивчити іноземну мову, можна запропонувати два варіанти: перший – займатися вивченням іноземної мови щодня по 30 хвилин; другий – займатися опануванням мови 5 годин один раз на тиждень. Зрозуміло, який із двох варіантів приведе до бажаного результату. Адже всім відомо, що для набуття навички потрібне багаторазове повторення дії. Отож, якщо тема складна, то за програмою української мови вона вивчається протягом кількох етапів. Першим етапом є підготовчий, який вводить дитину в складну тему. Обґрунтуємо необхідність вивчення непосильної, на думку експертів, теми «Спільнокореневі слова» у 2 класі. Зазначена тема за програмою вивчається в кінці навчального року на с. 142 зі 159 сторінок не просто так, а тому, що в 2 класі вивчення спільнокореневих слів за навчальним характером відбувається на пропедевтичному етапі, тобто етапі ознайомлення, для того щоб у 3 класі учні змогли опанувати цю тему.

Як підтверджує дослідження і педагогічний досвід автора, зазначені «непосильні» теми для другокласників є посильними для третьокласників лише тому, що в 2 класі відбувся пропедевтичний етап вивчення. Якщо перенести ці теми для вивчення повністю до 3 класу, то вони стануть посильними лише в 4 класі, оскільки випадає підготовчий етап, доцільність якого підтверджена науковими дослідженнями. Практика свідчить, що в процесі опрацювання теми «Корінь слова. Спільнокореневі слова» (у підручнику такі слова названо *родичами, спорідненими*) словниковий запас другокласників стрімко зростає за рахунок пошуків нових слів-родичів для добре відомих дітям слів. А реформатори «полегшили» цю важку для них навчальну роботу, перенісши тему до 3 класу.

Щодо зібрання усіх правил переносу в 2 класі, варто зазначити, що основне правило (2 клас, с. 16) про поділ слів на склади (звукові моделі) засвоюється учнями завдяки, знову ж таки, пропедевтичному етапу в 1 класі, а в 2 класі його розуміння доводиться до автоматизму в практичному застосуванні. У 3 класі в підручнику зазначено лише 1 правило переносу слів «Слова з апострофом після префікса, як і інші, переносять по складах. Апостроф залишається з попереднім складом: з'я-вився, об'-ява, об'я-ва» (с. 102). І це обґрунтовано принципом наступності: коли до вже засвоєного раніше додаються нові знання, оволодіння якими відповідає віковим особливостям. Традиційно складним є уживання апострофа (це стосується не тільки дітей!). В. О. Сухомлинський застерігав не обрушувати на дитину «лавину знань», не перенасичувати знаннями.

– У третьому класі ми зробили революцію. Ми ввели такий тип мовлення, як есе. Орієнтувались на європейську освіту. Вчителі чомусь бояться слова «есе», але цей спосіб висловлення думки найбільше відповідає віку дітей.

Дітям часто знімали бали не за їхні думки, а за недотримання структури. Форма була важливішою за зміст. А есе – жанр, що не має чітко визначеної структури і не претендує на вичерпність. Те, що треба для початкової школи.

Натомість забрали вимогу писати текст-роздум???, (опис!) текст-міркування, текст-розповідь, які мають чітку структуру [5].

Невідомо, яке дослідження виявило найефективнішим використання *есе* для висловлення думки молодших школярів, хто і коли проводив експеримент. Ніхто не заперечує

введення *есе*, проте зазначене нововведення потребує експериментального дослідження (не з питання, чи зможуть учні оволодіти вміннями писати *есе*, а стосовно наслідків заміни ним тексту-розповіді, тексту-опису, тексту-міркування).

В. О. Сухомлинський наголошував на тому, що переймати чужий досвід потрібно, але водночас застерігав від спроб механічного запозичення, яке не веде до позитивних результатів.

За академічним тлумачним словником, *есе* – це короткі *наукові, критичні* та інші нариси, які відзначаються вишуканістю форми. Тому цей жанр також має вимоги і ставить у певні рамки.

Дослідження потребує розкриття важливості вмінь писати текст-опис, текст-міркування, текст-розповідь, які мають чітку структуру. Навчання писати такі тексти має міжпредметний характер. Проілюструємо це на елементарних прикладах. Щоб на уроці образотворчого мистецтва учень зміг зобразити зайчика, потрібно виявити основні характерні ознаки зовнішнього вигляду тварини, тобто описати, а описувати діти починають ще в дошкільному навчальному закладі під час бесід за малюнками, у процесі роботи із загадками тощо. Удосконалення вмінь описувати відбувається під час опрацювання текстів-описів. Текст-міркування – це основа аналітичного мислення, адже основна його формула «Чому? Тому що...». Знімаючи з програми цей вид тексту, ми заявляємо про неважливість розвитку аналітичного мислення. Уміння писати тексти-розповіді тісно пов'язані з уроком літературного читання, де необхідно вміти висловити свою думку, тобто розповісти про прочитане (переказати).

Досвід переконує в тому, що у формуванні мовленнєвої компетентності молодшого школяра важливо робити акцент на дотриманні будови та ознак тексту певного виду. Це викликано тим, що вміння висловлювати власну думку в усіх доступних типах і жанрах є вимогою комунікативно-мовленнєвої компетентності. Для того щоб донести слухачеві (читачеві) певну інформацію (розповісти, попросити, висловити вдячність, невдоволення тощо), необхідно дотриматися складників висловлювання: вступ (привітання, тема висловлювання), основна частина (основа повідомлення, розкриття всього змісту висловлювання, розвиток зображуваних подій, аргументи для доказу), підбиття підсумку сказаного (своєрідний висновок з усього сказаного, оцінка, враження тощо).

– У четвертому класі ми повністю вилучили складну тему «Правопис особових закінчень дієслів». Приміром, «клеїте» чи «клеєте»? Ми перенесли цю тему до 5-го класу [5].

З цим треба погодитися, оскільки програма 4 класу помітно перевантажена граматичним матеріалом, що знижує можливості приділити більше уваги закріпленню розпочатої у 3 класі важливої для мовленнєвого розвитку теми «Слово. Значення слова».

– Також, що стосується усіх молодших класів, ми відсіяли трохи обов'язкових словникових слів. Вони були дещо архаїчними.

Приміром, «бетон», «цемент», «гектар». Замість того ми осучаснили слова. Додали ті, якими дитина зможе користуватись в житті. До прикладу, слова «милосердя», «співчуття», «добросовісний», «внесок», «життєрадісний» тощо. Ті слова, які зараз на вустах, і сприяють розвитку емоційної сфери дитини [5].

Погоджуємося з необхідністю відсіювання архаїчних слів. Однак не вважаємо, що наведені слова *бетон, цемент, гектар* вийшли з ужитку.

Пропонуємо словникові слова, які за програмовими вимогами повинні засвоїти молодші школярі [13]:

Таблиця 1.

Словникові слова

1 клас (35 слів)	2 клас (34 слова)	3 клас (49 слів)	4 клас (60 слів)
бабуся, бджола, виразно, влітку, ворота, гумка, ганок, гроно, ґрунт, гудзик, джміль, дзига, дзьоб, дідусь, загадка і загадка, зозуля, ім'я, їжак, квартира, Київ, лелека, лінійка, лялька, новий, олень, олівець, папір, парасолька, подруга, посередині, Україна, українська, фартух, цукерка, цукор, якір	алфавіт і алфавіт, Батьківщина, ведмідь, вересень, вулиця, герой, диктант, диван, дитина, духмяний, дятел, жайворонок, завдання, заєць, календар, килим, медаль, метро, неділя, ознака, помилка і помилка, понеділок, портфель, предмет, середа, театр, учитель, читання, червоний, черговий, черевики, четвер, шофер, ясен	абрикос, адреса, айстра, автомобіль, агроном, акваріум, апельсин, апетит, асфальт, банкір, бензин, бетон, бібліотека, велосипед, верблюдо, вогнище, вокзал, горизонт, гриміти, грім, депутат, дециметр, директор, електрика, кипіти, кишень, колектив, комбайн, комбайнер і комбайнер, комп'ютер, коридор, космонавт, криниця, кукурудза, метал, минулий, очерет, пиріг, президент, радіо пшениця, сантиметр, секунда, спасибі, тривога, фермер, хвилина, черемха, черешня	аеродром, будь ласка, ввечері, вдень, взимку, вісімдесяти, влітку, восени, вперед, вранці, вчора, гардероб, гектар, гвинтівка, до побачення, держава, дисципліна, ззаду, інженер, кілометр, ліворуч, механік, мизинець, мільйон, назад, напам'ять, океан, попереду, посередині, портрет, праворуч, п'ятдесят, п'ятдесяти, п'ятсот, революція, республіка, сигнал, сімдесяти, телеграма, телефон, температура, тепер, терпуг, трамвай, тролейбус, фанера, фартух, футбол, цемент, чернетка, шеренга, шістнадцять, шістдесят, шістдесяти, шістсот, щогодини, щоденно, щотижня, юннат, ярина

Серед словникових слів архаїзмів немає.

Висновки. Розвантаження навчальних програм початкових класів – один із основних моментів, адже початкова школа – це фундамент освіти. І закономірно, що всі зміни в освіті розпочинаються з початкової ланки.

Аналіз структури і змісту початкового курсу української мови засвідчив, що протягом навчання здійснюється послідовне засвоєння учнями теоретичного матеріалу різних рівнів мовної системи (фонетико-фонематичного, лексико-семантичного, словотворчого, морфемно-морфологічного і синтаксичного), його закріплення у процесі мовленнєвої діяльності з урахуванням принципів науковості і доступності в їх тісному взаємозв'язку.

Проведене дослідження, досвід роботи автора переконує, що оволодіння молодшими школярами мовними знаннями та мовленнєвими вміннями і навичками має здійснюватися в системі, яка б забезпечувала органічний зв'язок мови і мовлення, мовлення і мислення, реалізацію функціонального підходу до вивчення мовних явищ.

Таким чином, твердження про перевантаження учнів теорією не відповідає дійсності, адже основна мета навчання української мови – формування й удосконалення вмінь і навичок володіння мовою в усіх формах, видах і типах мовленнєвої діяльності, тому це завдання й реалізується у чинних програмах та підручниках з української мови.

Список використаних джерел та літератури

1. Максимюк С. П. Педагогіка: навчальний посібник / С. П. Максимюк. – К. : Кондор, 2005. – 667 с.
2. Шукевич Ю. Сучасна освіта: із чого починати? [Електронний ресурс] / Ю. Шукевич. – Режим доступу до ресурсу: <http://life.pravda.com.ua/columns/2015/05/3/193132/>
3. Вашуленко М. С. Буквар : підруч. для 1 кл. загальноосвіт. навч. закл. / М. С. Вашуленко, О. В. Вашуленко. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2012. – 152 с. : іл.
4. Захарійчук М. Д., Науменко В. О. Буквар : підруч. для 1 кл. загальноосвіт. навч. закл. / М. Д. Захарійчук, В. О. Науменко. – К. : Грамота, 2012. – 176 с.

5. Які зміни чекають початкову школу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://prilrmk.ucoz.ru/publ/jaki_zmini_chekajut_pochatkovu_shkolu/1-1-0-310
6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / Збірник творів: У 5-ти т. – Т. 3. – К. : «Рад. школа», 1977. – 670 с.
7. Вашуленко М. Компетентнісний підхід до перевірки мовних і мовленнєвих знань молодших школярів / М.С.Вашуленко // Початкова школа. – 2009. – №1. – С. 16–20.
8. Вашуленко М. С. Українська мова : підруч. для 2 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням українською мовою / М. С. Вашуленко, С. Г. Дубовик / за ред. М.С. Вашуленка. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2012. – 160 с. : іл.
9. Вашуленко М. С. Українська мова : підруч. для 3 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням українською мовою / М. С. Вашуленко, О.І. Мельничайко, Н.А. Васильківська / за ред. М.С. Вашуленка. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2013. – 192 с. : іл.
10. Вашуленко М. С. Українська мова : підруч. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням українською мовою / М. С. Вашуленко, С. Г. Дубовик, О.І. Мельничайко / за ред. М.С. Вашуленка. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2015. – 192 с. : іл.
11. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М.С.Вашуленка. – К. : Літера ЛТД, 2011. – 364с.
12. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства : підручник / М.П.Кочерган. – 2-ге вид. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 368 с. (Серія «Альма-матер»).
13. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1 – 4 класи. – К. : «Освіта», 2013. – 385с.
14. Навчальні програми для початкової школи (1–4 класи). [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://osvita.ua/school/program/8793/>

Надежда Петровна Ростыкус,
аспірантка кафедри теорії і методики начального образования
Глуховского национального педагогического
университета имени Александра Довженко
e-mail: rostykus999@gmail.com

ПРОБЛЕМЫ НАУЧНОГО ПОДХОДА К РЕФОРМИРОВАНИЮ НАЧАЛЬНОГО ЯЗЫКОВОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье проанализировано и аргументировано необходимость изменений, касающихся реформирования содержания обучения украинскому языку в начальных классах. На базе анализа научно-методической литературы и практического опыта автора опровергнуто «трудность и несоответственность теоретического материала украинского языка вековым особенностям учеников».

Ключевые слова: реформирование, развитие речи, языковые знания, вековые особенности, теоретический характер содержания образования, научный подход.

Nadiya Rostykus,
a postgraduate of Primary education theory and methods department in
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University
e-mail: rostykus999@gmail.com

THE PROBLEM OF SCIENTIFIC APPROACH IN REFORMING PRIMARY SCHOOL LANGUAGE EDUCATION

The necessity of changes of reforming the content of teaching the Ukrainian language at primary school is analyzed and argued in the article. «Difficulty and mismatching theoretical language material to the pupils' age characteristics» are doubted on the basis of analyzing scientific and methodical literature and the author's practical experience.

Introduction. Nowadays active educational reforms take place in Ukraine. These processes are caused by changes in social and political life. The development of the society during last two decades has undergone more changes than during last two centuries (computers, internet, mobile phones are not only quickly appeared, but also are improved and spread with incredible speed). These are the reasons of upgrading Ukrainian education. But the reforming processes should be implemented very carefully, because educators deal with human, not with technologies. Such processes include forming person's ideology. So it is important to use modern educational technologies, researches and inventions that are available to educators in the process of educational reforming.

The purpose of the article is to prove the rationality and urgency of changes in the content of Ukrainian language teaching at primary school.

Research methods. Empirical methods: interview, pedagogical supervision; theoretical: studying and analysis of methodological and pedagogical literature, analysis of current programs and school textbooks.

Results. The research showed that most of the changes in the content of teaching Ukrainian language at primary school (2016) have not yet been confirmed with both experiment and practice. Therefore, introducing significant changes without scientific evidence is not believed by teachers. Everybody knows the examples of significant changes that took its appropriate place only because of the positive results of the experiment (transition to teaching children from 6 years of age, the introduction of independent external evaluation (IEE) etc.). The author has analyzed in detail all the changes in the content of Ukrainian language teaching at primary school in 2016.

The researcher of problems of the theory and methods of teaching Ukrainian M.S. Vashulenko emphasizes that one of the most important tasks of primary school teachers in the implementing pupils' language education is to make language and speech theory functional, namely used in practice [7]. Thus, the statements about overloading pupils with theory is not true, because the main aim of the Ukrainian language teaching is to teach pupils to use the language in all the available types and genres (according to the State standard of primary education), so this task is implemented in current programs and textbooks on Ukrainian.

A teacher conducts lessons using a textbook. The study made it possible to conclude that the learning material in textbooks is presented in the form of linguistic tasks selected and grouped according to the didactic principles of science approach and accessibility. The quality of practical mastering with theoretical material by pupils depends largely on the creative skills of a teacher to convey information to pupils. A teacher should know and implement the methods of organizing pupils' activity with the textbook material, understand the intricacies of working with it, to acquire the skills to diversify it in using, to penetrate in its deep and complex simplicity.

Expediency on introducing language concepts on a practical level to the pupils of the first form is concluded; the importance of linguistic skills to allocate sentences, words, sounds that are the foundation of successful reading skills from speech flow is proved on the basis of the analyzing scientific and methodical literature and the author's personal experience.

Experience shows that during the forming primary school pupils' speech competence it is important to focus on composing the structure and features of a certain type of the text; because the ability to express the opinion on all available types and genres is a demand of communicative and speech competence.

Originality. Complexity and theoretical material discrepancy on the Ukrainian language to the age characteristics of primary school pupils in the curriculum of 2012 concluded in accordance with the State standard primary education are refuted.

Conclusion. Unloading the curriculum of primary school is one of the main highlights since primary school is the foundation of education. Naturally that all the changes in education begin from primary level of education.

The scientists have not proven negative impact of that period tasks on an individual pupil, but rather proved the importance of linguistic skills to allocate sentences, words, sounds from speech flow that are the foundation for successful reading skills.

Key words: reforming, speech development, language knowledge, age characteristics,

theoretical educational content, scientific approach.

References

1. Maksymiuk S. P. Pedagogika: navchalnyi posibnyk / S. P. Maksymiuk. – K. : Kondor, 2005. – 667 s.
2. Shukevych Yu. Suchasna osvita: iz choho pochynaty? [Elektronnyi resurs] / Yu. Shukevych. – Rezhym dostupu do resursu: <http://life.pravda.com.ua/columns/2015/05/3/193132/>
3. Vashulenko M. S. Bukvar : pidruch. dlia 1 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. / M. S. Vashulenko, O. V. Vashulenko. – K. : Vydavnychi dim «Osvita», 2012. – 152 s. : il.
4. Zakhariichuk M. D., Naumenko V. O. Bukvar : pidruch. dlia 1 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. / M. D. Zakhariichuk, V. O. Naumenko. – K. : Hramota, 2012. – 176 s.
5. Iaki zminy chekaiut pochatkovu shkolu. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu do resursu: http://prilrmk.ucoz.ru/publ/jaki_zmini_chekajut_pochatkovu_shkolu/1-1-0-310
6. Sukhomlynskyi V. O. Sertse viddaiu ditiam / Zbirnyk tvoriv: U 5-ty t. – T. 3. – K. : «Rad. shkola», 1977. – 670 s.
7. Vashulenko M. Kompetentnisnyi pidkhid do perevirky movnykh i movlennievykh znan molodshykh shkolariv / M. S. Vashulenko // Pochatkova shkola. – 2009. – №1. – S. 16–20.
8. Vashulenko M. S. Ukrainska mova : pidruch. dlia 2 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. z navchanniam ukrainskoiu movoiu / M. S. Vashulenko, S. H. Dubovyk / za red. M. S. Vashulenko. – K. : Vydavnychi dim «Osvita», 2012. – 160 s. : il.
9. Vashulenko M. S. Ukrainska mova : pidruch. dlia 3 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. z navchanniam ukrainskoiu movoiu / M. S. Vashulenko, O. I. Melnychaiko, N. A. Vasylykivska / za red. M. S. Vashulenko. – K. : Vydavnychi dim «Osvita», 2013. – 192 s. : il.
10. Vashulenko M. S. Ukrainska mova : pidruch. dlia 4 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. z navchanniam ukrainskoiu movoiu / M. S. Vashulenko, S. H. Dubovyk, O. I. Melnychaiko / za red. M. S. Vashulenko. – K. : Vydavnychi dim «Osvita», 2015. – 192 s. : il.
11. Metodyka navchannia ukrainskoi movy v pochatkovii shkoli : navchalno-metodychnyi posibnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv / Za nauk. red. M. S. Vashulenko. – K. : Litera LTD, 2011. – 364s.
12. Kocherhan M. P. Vstup do movoznavstva : pidruchnyk / M. P. Kocherhan. – 2-he vyd. – K. : VTs «Akademiia», 2010. – 368 s. (Serii «Alma-mater»).
13. Prohramy dlia zahalnoosvitnykh navchalnykh zakladiv iz navchanniam ukrainskoiu movoiu. 1 – 4 klasy. – K. : «Osvita», 2013. – 385s.
14. Navchalni prohramy dlia pochatkovoii shkoly (1–4 klasy). [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu do resursu: <http://osvita.ua/school/program/8793/>

УДК 37(091)(477.83)»18/19»

Микола Дмитрович Галів,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри нової та новітньої історії України
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка,
e-mail: halivm@yahoo.com

МЕТОДИКА ОПРАЦЮВАННЯ ДЖЕРЕЛ В ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОМУ НАРАТИВІ СТЕПАНА ГОЛУБЄВА

У статті проаналізовано методику критики джерел, яку використовував Степан Голубєв (1848 – 1920) у своїх історико-педагогічних працях. Встановлено, що він надавав фундаментальне значення належному опрацюванню історико-педагогічних джерел, ставив вимоги до їх повноти та надавав перевагу невідомим раніше матеріалам. З'ясовано,